

Geliş Tarihi / Received Date
04.07.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date
08.11.2022

Yehova'nın Şahitleri'nin Cemaat Yapıları ile İbadet Biçimlerinin Sosyolojik Boyutları

Sociological Dimensions of Jehovah's Witnesses Congregation Structures and Forms of Worship¹

Barış BAŞARAN²

Öz

Yehova'nın Şahitleri 239 ülkede 8,5 milyon aktif mensubu ve her yıl küresel olarak gösterdiği istikrarlı büyüme ile önde gelen bir hristiyan mezhebidir. Sosyoloji yazınında Yehova'nın Şahitleri genellikle inanç ve örgütsel özellikleri üzerinden ele alınmış, geniş topluma karşıt tavırları bağlamında “sekt” kategorisi altında sınıflandırılmışlardır. Esasen Yehova'nın Şahitleri için aşırı talepkar yapıyı belirleyen yüksek adanmışlık ifadesini kimi zaman haftanın yedi gününü bulabilen ibadet ve duyuru işinin yoğunluğunda bulur. Özellikle yeni üyelere erişme doğrultusunda bir din yayma faaliyeti olarak tanımlanabilecek duyuru işi kimi zaman ruhsal faaliyetler adı verilen Yehova'nın Şahitleri'nin dini faaliyetlerinin en önemli parçası olduğu gibi cemaatlerin içsel yapılanmalarına da temel teşkil eder. Bu yazıda Yehova'nın Şahitleri'nin cemaat organizasyonları “yerleşikleşmiş sekt” ve “aşırı talepkar dini topluluk” kategorileri üzerinden tartışılacak, bu bağlamda daha az vurgulanmış olan özgün ibadet biçimleri ile yerel cemaat yapılanmaları arasındaki ilişkiye dikkat çekilecektir. Bu makalede söz konusu boyutlar, Yehova'nın Şahitleri'ni ortak kategoriler altında sınıflandırıldığı diğer tüm topluluklardan ayıran kritik boyutlar olarak önerilmekte, istikrarlı küresel büyüyüş başta olmak üzere bir dizi sosyolojik vasıfları bu perspektiften açıklanmaktadır. Çalışma ağırlıklı olarak cemaatin kendi yayınlarının analizine dayanmakla birlikte, birkaç noktada İstanbul Kurtuluş cemaatinden kaynak kişilerin yorumlarından da faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler Dünya Dinleri, Yehova'nın Şahitleri, Yerleşikleşmiş Sekt, Aşırı Talepkar Dinler, Dini Büyüme

Abstract

Jehovah's Witnesses are one of the worlds prominent religions with 8.5 million active members in 239 countries and stable growth manifested every year globally. Witnesses in sociology literature are generally studied through their faith and organizational aspects and categorized under the heading “sect”, due to their opposition

¹ Bu makede faydalanılan araştırma ile ilgili MSGSÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunca 01/05/2020 tarih ve 8195 sayılı yazıyla izin alınmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, E-mail: baris.basaran@msgsu.edu.tr, ORCID ID:0000-0001-7048-7713

to wider society. In this article, congregational organization of Jehovah's Witnesses will be discussed through categories of "Established Sect" and "High Demand Religion" and remark be made on the relationship between their genuine forms of worship and congregational structures. As a matter of fact, heavy commitment that determines this high demand structure is expressed in the intensity of worship and public ministry sometimes up to 7 days a week. Especially public ministry that can be defined as a form of evangelization for reaching out new members is the most important part of religious practices of Jehovah's Witnesses and the basis of the internal structure of congregations. These aspects are suggested as the critical dimensions that differentiates Witnesses from all the other groups that are usually classified under the same categories and also as the chief dynamics that can explain a series of their other sociological qualities, including their steady growth globally. While this study is mainly based on witnesses own publications, in a few points comments of informants in Kurtuluş İstanbul congregation are utilized.

Keywords World Religions, Jehovah's Witnessess, Established Sect, High Demand Religions, Religious Growth

Giriş

Yehova'nın Şahitleri gibi katı yapılanmış, mensuplarından yüksek düzeyde adanmışlık talep eden topluluklar klasik yazında sektler, kimi zaman daha popüler yaklaşımlarla ise "kültler" olarak adlandırılmışlardır. Yakın tarihli ve bu kavramların popüler kullanımlarında mevcut değer yüklerinden kurtulmak için önerilen başka bir kategori ise "aşırı talepkar dini topluluklar/high demand religious groups" başlıdır (Stein, 2017). Yehova'nın Şahitleri, çeşitli yönleri itibariyle sektler ve aşırı talepkar dini topluluklar arasında sayılabilir. Ancak sekt kategorisi, iki açıdan; ilkin doktriner ya da inanç boyutuna verdiği ağırlık nedeniyle ikinci olarak kavramın literatürde çok anlamlı ve değer yüklü kullanımının yarattığı anlamsal bulanıklıktan ötürü Yehova'nın Şahitleri'nin özgünlüğünü yeterince ifade edememektedir. Daha geç tarihli bir tabir olarak ATDT bu anlamda cemaat üye ilişkileri üzerinden cemaat içi rol ve statü dağılımını tartışmaya daha fazla olanak vermektedir. Bu çalışmada önce klasik yazında Yehova'nın Şahitlerinin sekte vasıflarının ele alınışı özetlenecek ardından ATDT yaklaşımının kısa bir tanımı yapıldıktan sonra Yehova'nın Şahitleri'nin cemaat yapılanmalarının sosyolojik boyutları temel metinleri üzerinden analiz edilecektir. Bu bağlamda ilkin klasik yazında sıkça sekt/kült terminolojisinin ima ettiği teoloji merkezli okumanın yerine daha sosyolojik; mensuplarla cemaat yapıları arasındaki ilişkinin niteliğine odaklanan ATDT yaklaşımı açıklanacaktır. Böylece Yehova'nın Şahitleri'nin cemaat yapılanışları ve ibadet biçimlerinin özgün yönlerinin bu perspektiften tespiti ile bu boyutların küresel gelişim başta olmak üzere dinin bir dizi sosyolojik niteliği üzerindeki belirleyici etkisinin açığa çıkarılması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın hazırlanmasında ilgili literatürden faydalanılmasının yanı sıra Türkiye'li Yehova'nın Şahitleri cemaatleri içerisinde kaynak kişilerden bilgi alınmıştır. Bu bağlamda, 2019 yılı Ekim ayı itibariyle Yehova'nın Şahitleri İstanbul Kurtuluş cemaati ile temas kurulmuş ve takip eden iki yıllık süreçte düzenli biçimde ibadet ve toplantılara katılım sağlanmıştır. Bu kapsamda 21 üye ile ağırlıklı olarak üyelerin sosyal profilleri, din değiştirme süreçleri ve kişisel deneyimleri üzerinde odaklanılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler cemaat önderliğinin araştırmacılarla iş birliğini kabul ettiği biricik biçim olan "kutsal kitap tetkikleri" aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Kutsal

kitap tetkiki kısaca cemaatin öğretilerini öğrenmeye hevesli aday üye ile cemaatçe görevlendirilmiş bir üyenin yönetiminde yapılan dinin temel inanç ve pratiklerinin aktarıldığı özel eğitimler olarak tanımlanabilir. Bu eğitimlere tetkik yöneticisinin yanı sıra her hafta farklı bir cemaat üyesi de katılır ve öğrenci ile deneyim ve bilgilerini paylaşır. (Chryssides 2022: 38,39). Görüşmeler bu toplantılar bağlamında yapılmış ve eş zamanlı not alınmıştır. Bu çalışmada kullanılan Şahitlerin kendi yayınlarının bir kısmı cemaatten elde edilmiş olduğu gibi kimi noktalarda bu toplantılarda görüşülen kişilerden alınan bilgi ve yorumlardan da faydalanılmıştır.

Kavramlar ve Kuramsal Yaklaşımlar

Sosyoloji yazınında sekt-kilise ayrımı kökeni Max Weber (2012) ile İlahiyatçı Reinhold Niebuhr'un (2012) çalışmalarına dayanmaktadır. Buna göre, dinler aldıkları kurumsal biçim ve organizasyon tarzlarına göre temelde iki gruba ayrılırlar. Weber için en önemli ayrım rızai katılım ya da doğuştan mensubiyet arasındandır. Niebuhr'da ise bu boyuta bir dizi teolojik unsur ilave edilir: İlk kiliseler koşulsuz bir hakikat iddiası taşımalarına karşın geniş toplumun temel değer ve normları ile uyumlu bir yaklaşım sergilerler. Kitleleri kabul eder ve dünyaya uyum sağlarlar. Kilisenin paradoksu da esases buradan ileri gelir. O dünyayı denetim altına almak isterken kendisi de onun tarafından denetim altına alınmaya başlanmıştır. Bu açılardan sekt, kilisenin tam tersi kutupta yer almaktadır. Kilisenin kitleliliğine karşı, sekt rızaya dayalı bir organizasyon olup katı ve kararlı bir biçimde inançlı kişilerden oluşur. Bu inançlı kişiler küçük gruplar halinde ve dünyadan ayrı bir yaşam sürerler. Bu sektlerde Hristiyan teolojisinin lütuf kavramsallaştırmasından daha çok yasa kavramsallaştırmasına vurgu ön plandadır. Bu tipolojinin dini organizasyonlar çoğulluğu karşısında yetersiz kalması ileride kilise/sekt ikiliğinin, iki zıt kutup olarak alınması ve yeni kategorilerle ara formların tanımlanması çözümünü getirmiştir. Denominasyon ve Kült bu ihtiyaçlara yanıt vermek için önerilir. Denominasyon gerek kitlelilik gerek dış dünyaya karşı tutum gerekse mensuplarından talep ettiği adanmışlık ve uyum düzeyi itibariyle kilise ile sekt arasındadır. Klasik yazıda mistik dinsel toplulukların gevşek, çoğulcu yapılarını tanımlamak için kullanılan kült tabiri bu sürem üzerinde yeniden anlamlandırılır. (Keith ve Yamane, 2016: 270/273) Kült diğer iki tipe göre daha fazla toplumsal bağlamı ile tanımlanmaktadır. Gevşek ya da sıkıca örgütlenmiş olabilir. Talep ettiği adanmışlık düzeyi de farklılık gösterebilir. Ancak en önemli özelliği içerisinden neşet ettiği toplumdaki yerleşik dini gelenekten radikal olarak farklılaşmış oluşudur. Bu anlamda geniş toplumla ile girilen karşılıklı gerilimin düzeyi sapkın dini topluluk olarak kültü sekte bir ileri aşamasına taşır. Sekt ana akımla karşılaştırıldığında mensuplarına daha katı talepler dayatmakla birlikte konvansiyonel dini geleneğin içerisinden beliren bir yeni dini topluluktur. Kültler ise “çok katı” olmakla değil, “çok farklı” olmakla sapkın görünümü kazanırlar (Stark ve Bainbridge, 2012, Sy:103/15).

Bu analitik çerçeve içerisinde, Hristiyan dini geleneğin kıyametçi, Adventist kolundan neşet etmiş olan Yehova'nın Şahitleri her ne kadar teolojik olarak radikal bir biçimde ana akımdan uzaklaşmış olsalar da köken itibariyle Kültik vasıf taşımazlar. En yakın oldukları tip sekte tiptir. Yehova'nın Şahitlerinin çocuk vaftizi ile değil, aile kökeninden bağımsız erişkinlikte alınan dini eğitim sonucu vaftizle cemaate kabul alması onun rızai katılım yönüne olan vurgusunu gösterir. Büyük ve küçük günahlar teolojisi ve bunların üzerinden yaşam tarzı olarak Şahitliğe olan disipline edici yaklaşım, Şahitler'de “yasa” fikrinin

önemine işaret eder. Yeni mensupları kabul edişteki seçiciliği ve bu sürecin yaşam tarzına eşlik eden değer ve normlar itibariyle de dünyadan ayrışan bir dönüşüm içermesi onun dünyayı inkâr tavrına örnek teşkil etmektedir.³ Yehova'nın Şahitleri bu analitik çerçeveden hareketle, literatürde ilki doktriner ikincisi kurumsal yönlerine vurgu ile iki kategoride tartışılmıştır: Adventist-Devrimci Sekt ve Yerleşikleşmiş (established) Sekt. Bryan Wilson, birinci tipi şu şekilde tanımlar:

Adventist ya da devrimci sekt güncel dünya düzeninin yaklaşan yıkılışına dikkatleri çeker: çağdaş Hristiyanlıkta bu adventist harekettir. Kutsal Kitap üzerine, özellikle de Mesih'in ikinci gelişinin zaman ve koşullarını keşfettiği alegorik kehanet kitaplarının tefsirleri üzerine ilgisi ile tipiktir. Mesih kurtarıcı olmaktan fazlası bir kutsal komutandır ve yüksek bir ahlaki standart İsa'nın ahlaki buyrukları üzerine temellenir. Yeni Krallıkta pay sahibi olmak imkânı ancak doktriner ve ahlaki doğruluk sahibi olanlara açıktır. Kişiler müşakerete dine girişin sözel beyanıyla değil, gerekli doktrinlerin tam olarak kavranışının tespitiyle kabul edilirler... Hızlı dine giriş arayışı yoktur ve ihyacılaşma duygusal ve yanaltıcı gözüyle bakılır. Dünyadan ayrılmak belirli dünyevi faaliyetlere dair kısıtlamaların ötesinde vurgulanan genel bir tecrit anlamına gelir. Sekt, geniş topluma düşman olduğu ölçüde onun yıkılışı için sabırsızlanmaktadır (Wilson, 1959).

Böylelikle Wilson içerisinden neşet ettiği Adventist akımlarla ilişkisi itibariyle Şahitlerin sık rastlanılan ortak özelliklerini, ağırlıklı olarak doktriner boyutlar üzerinden sınıflandırmıştır. Diğer yandan Yehova'nın Şahitlerini bu tipte diğer topluluklardan ayıran ve onu eşsiz kılan ikinci yönü ise onun başka sektlerde örneği görülmeyecek ölçüde genişlemiş, kitleselleşmiş, bu gelişimi idare eden bürokratik bir yapılanma ile yerel cemaatlerin üzerinde merkezîyetçi bir idare karakteri kazanabilmiş olmasıdır. Bu onun için "yerleşikleşmiş sekt" (established sect) kategorisinin önerilmesine yol açmış, ekseri küçük cemaatler halinde gevşek bir ağ içerisinde varolabilen, büyüdüğü ve büyüyebildiği ölçüde denominasyon ve kilise biçimlerine doğru evrilen diğer tüm sekte tiplerden farklılığı vurgulanmıştır. Nitekim Yehova'nın Şahitleri merkezîyetçi sekte yönlerinden herhangi bir taviz vermeden⁴ gerçekleştirdikleri istikrarlı büyüme sonucu, bir buçuk asır içerisinde dünya çapında 239 ülkede mevcut, asgari 8,5 milyon aktif mensuba sahip bir dünya dini halini almıştır.⁵ Diğer yandan söylemsel siyasetlerini günah ve bireysel kurtuluştansa, toplumsal adaletsizlikler ve kötülükler üzerinden oluşturan, "devrimci" hareketlerin toplumla uyumlulaşma doğrultusunda değil kurumsal yerleşikleşme doğrultusunda evrilmeleri bir ölçüde doğal karşılanabilir. Yine de birçok açıdan Şahitler ile benzer inanç ilkeleri ve örgütsel yapılar üzerinden kurumsallaşmış diğer adventist topluluklar düşünüldüğünde, Şahitler'de kilise doğrultusunda evrimi kesintiye uğratan temel etmenin hangisi olduğu sorusu aka gelebilir. Nitekim, 19'ncü yüzyıl ortalarında, daha sonra Şahitlerin de içerisinden türeyeceği, yakın tarihli bir kıyametin duyurusu ile ortaya çıkan Adventist hareketler temel inanç ilkeleri itibariyle

³ Bu yazının konusu dışına çıkan Yehova Şahitlerinin özgün teolojilerinin ayrıntılı bir tartışması için bkz. (Tınaz, 2013)

⁴ Başka bir açıdan geniş topluma karşı sekte tavrın keskinleştirildiğinden de bahsedilebilir. Nitekim, şahitleri diğerlerinden ayıran bir kimlik imlecisi haline gelen kan nakline olan karşıtlık ve gittikçe akrabalık bağlarına özgü olanlar da dahil, cemaatten çıkarılan kişilerle her tür yakınlık ve iletişime son verilmesini gerektiren bir tür aforoz biçimi olan "müşakeret kesme" uygulamaları 1950'li yıllardan itibaren devreye sokulmuştur (Penton, 2015: 104/120).

⁵ Şahitler yıllık olarak sadece "aktif müjdecisi", yani düzenli bir biçimde aylık duyuru faaliyetlerine katılan vaftizli üyelerinin sayısını açıklarlar. Düzensiz ya da aktif olmayan üyeler de bu rakama dahil edilirse sayının yüzde 50 oranına kadar arttırılması gerektiğini öne süren hesaplamalar mevcuttur (Stark ve Iannacone 97).

Yehova'nın Şahitleri ile türdeş olmakla birlikte, 20'nci yüzyıl boyunca ya küçülerek kaybolma yoluna sapmışlar, ya da 7'nci Gün Adventistleri ve Mormonlar'da olduğu gibi büyük ölçüde sekter niteliklerini geride bırakarak denominasyon karakteri kazanmışlardır.⁶ Bu sorunsalı ele alan Amerikalı Sosyolog Ronald Lawson (Lawson, 1995), Şahitlerin en ağır koşullarda bile terk etmedileri militarizm karşıtı politikaları ve bunun sonucu Batıda iki dünya savaşı döneminde gördükleri zulümlerin yönlendirici etkisine vurgu yapar. Yehova'ya sadakatin "siyaseten tarafsızlık" gerektirdiğini, bu tavrın bir boyutunun da askerlik yapmamak olduğunu savunan Şahitler (Watchtower, 2016: 50/54), tavizsiz savaş karşıtı ve enternasyonalist tutumları ile birçok ülkede, özellikle savaş ya da yakın savaş koşulları olduğu dönemlerde soruşturma geçirmiş, mensupları Nazi Almanya'sı ve Sovyetler Birliği gibi ülkelerde toplama kamplarında can vermişlerdir (Penton, 2015). 7'nci Gün Adventistleri'nin de tıpkı Şahitler gibi ilk dönemlerinde zorunlu askerlik karşıtı bir tavır almış olduklarına dikkat çeken Lawson ilerleyen zamanlarda diğer Adventist gruplarla birlikte bu kilisenin de bu yaklaşımı yumuşattığını, mensupları için muharip sınıftan olmadıkça askerliği sakıncalı görmediğini, bu şekilde ileride sivil hizmetleri de kuşatacak devletle kiliseler arasında bir uzlaşma zemininin oluşturulduğunu belirtir. Şahitler ise tam tersi bir tavırla, savaş karşıtı olmaktan daha ziyade "siyasi tarafsızlık" ilkesi sonucu olarak, orduda ya da sivil alanda her türden aktif katılımı tanıya sadakatsizlik sayarak yasakladığını bu tutumun zulüm politikalarını kışkırttığı gibi, Şahitlerle geniş toplum arasındaki gerilimi arttırarak sekter gelişim için elverişli bir karşılıklı yabancılaşma yarattığını tespit eder.

Aşırı Talepkar Dini Topluluklar

Sekt/kült tipolojisi son yıllarda çeşitli açılardan eleştirilmiş, gerek bu kavramların popüler kullanımında mevcut pejoratif imalar, gerekse batı Hristiyanlığı ile sınırlı açıklayıcı değeri yeni arayışlara yol açmıştır (Keith ve Yamane, 2016: 175). Bu süreçte önerilen, ATDT tabiri, bize göre bu sorunları aşabilme olanağı verdiği gibi bizim çalışmamamıza doğrudan hizmet eden, teolojik boyuttan ziyade üye-topluluk etkileşimi ve cemaat organizasyonunu baz alan bir tipolojidir. ATDT'ler dini topluluklar tipolojisinde, dünyayı inkar ve çevre ile olan gerilime dair Sekter boyutun yanına üçüncü bir boyut eklerler: Mensupların denetim ve idare yoğunluğu. Bu yaklaşımda bizi öncelikle bu tip dinlerin cemaat yapılaşmalarına odaklanmaya sevk edecektir. Buna göre ana akım dinlerden, denominasyon ve sektlere doğru giden bir doğrultuda cemaatlere mensup üyelerin inanç ve davranışlarının toplulukça gittikçe artan düzeyde denetlenmeye başladığı gözlemlenir. ATD bu sürem üzerinde en yüksek denetim düzeyi veren dinlere dair kullanılır. Üyelerin topluluk işlerinde uzun süreli çalıştırılmaları, çok az serbest zamana yer bırakılması, topluluk dışı kaynaklı bilgiye erişimin sınırlandırılması, dış dünyaya dair tehlike ve tehdit edici yaklaşımların salık verilmesi bu topluluklarda sık karşımıza çıkan denetim yöntemleri arasındadır. Davranış denetimi için çoğu zaman, kamusal kınama ve utandırma ile topluluk dışı sosyal temastan üyelerin izole edilmesi yöntemlerine başvurulduğu gözlemlenebilir (Stein,2017: 268/270).Yehova'nın Şahitlerinin cemaat organizasyonları, bu organizasyona içerik sağlayan ibadet biçimleri ve buradan hareketle geliştirilen çok katmanlı mensubiyet tarzı yukarıda özetlenen ATD tipinin temel özelliklerini taşıdığı söylenebilir. Sıkı denetim ve yoğun adanmışlıkla tanımlanan bu biçim

⁶ Adventizmin çeşitli kolları ile ortaya çıkışı ve gelişiminin sosyal dinamikleri üzerine ayrıntılı bir tartışma için bkz. Bainbridge 1997:89/119

içerisinde Yehova'nın Şahitleri'ni değerlendirebilmek için önce onların ibadet anlayışlarına değinmek gerekmektedir. Nitekim, Yehova'nın Şahitlerinde denetim ve adanmışlık yoğun ibadet ve tebliğ faaliyetleri ile ifadesini bulur. Çoğu zaman ibadetin bir biçimi olarak karşımıza çıkan dinin geniş topluma yeni üyelere ulaşabilmek amacı doğrultusunda tebliğ edilmesi olarak "duyuru faaliyeti", Yehova'nın Şahitlerinin "Ruhi Faaliyetler" adını verdikleri temel dini faaliyetlerinin iki önemli boyutundan biridir. Diğer boyut, "Gözcü Kulesi" ya da "Kutsal Kitap İncelemeleri" ile Duyuru Faaliyetleri, Yehova'nın Şahitlerinin haftanın neredeyse yedi gününe yayılan toplu ibadet programının önemli bir parçasıdır (Watchtower, 2019: 59/86). Bu ibadetlere katılım çeşitli teşvik edici, yönlendirici uygulama ve söylemlerle yoğunlaştırılmaya çalışılırken, Şahitler ileri biçimi bir cemaatten çıkarma biçimi olan "müşareket kesme" (disfellowshipment) uygulaması benzeri kimi yaptırımlarla aktif olmayan, nominal üyelik durumundan sakındırılmaya çalışılırlar (Chrysis, 2022: 38,40).

Teokratik İdare

Yehova'nın Şahitleri'nin cemaat organizasyonları iki boyutla birçok dini topluluktan ayrışır. Öncelikle yerel cemaatler ile merkez arasındaki ilişkide merkez son derece sıkı bir biçimde yönlendiricidir. Merkez, kimi zaman Teşkilat olarak adlandırılır ve Yönetim Kurulu ile kendisine bağlı altı komiteden oluşan idari birimlerde görevli profesyonel yöneticilerden oluşur. Bunlar cemaatlere iletilecek her türlü yayını ürettikleri gibi, cemaatlerin ruhi faaliyetlerinin tüm dünyada tek bir program altında planlanması, cemaatleri periyodik olarak denetleyecek ve her bir yerel cemaatin yöneticilerini (İhtiyar ve Hizmet görevlileri) atayacak gözetmenlerin ve ülke temsilcilerinin atanması, bir ülkeden başka bir ülkeye misyoner sevki gibi hemen her konuda yetki sahibidir. Bürokratik Yerleşikleşmiş Sekt vasfını örnekleyen bu yapı esasen yerel cemaatlerin sorumlu oldukları bölgelerde sürekli olarak yeni üyeler kazanarak büyümelerine olanak sağlayacağı düşünülen yeni duyuru teknik ve yöntemleri üzerine periyodik olarak yönergeler yayımlar ve bunların tatbikini denetler (Penton: 291/311). Yehova'nın Şahitleri teşkilatlarının idaresi bir teokrasi olarak adlandırılır. Bunun anlamı, teşkilatın bizzat Yehova tarafından, meshedilmiş "sadık ve sağ görülü hizmetkârı" olan Yönetim Kurulu aracılığıyla idare ediliyor olduğu düşüncesidir (Watchtower, 2019: 6/24). Amerika Birleşik Devletleri'nin New York eyaletinde yerleşik Yönetim Kurulu, kimi zaman kısaca "Büro" adı verilen Ulusal Büroları ve bu büroların yöneticileri olarak yerel "Temsilci Heyetlerini" atar. Bu topluluk asgari üç kişiden, "ihtiyar" adı verilen kıdemli yöneticilerden oluşur ve yerel ihtiyaçlara yönelik kısıtlı etkinliklerin yanında ağırlıklı olarak merkez büronun sağladığı yayın ve yönergelerin Türkçeye çevrilmeleri ve cemaatlere aktarılmaları ile ilgilenir. Ulusal Bürolar, merkezi büronun birer yerel modelini oluştururlar. Çoğunlukla, büro çalışanları ve yöneticilerin birlikte yaşadıkları Beytel adı verilen binalar, Gözcü Kulesi Cemiyeti'nin önceleri Warwick New York'ta bulunan merkez bürosunu model alırlar.⁷ Merkez büro ile, yerel cemaatler arasındaki ilişkiyi Teşkilat tarafından atanan, Büro ile iş birliği halinde çalışan her biri ortalama 20 cemaat (Çevre) ya da Çevre'den (Bölge) sorumlu Bölge-Çevre gözetmenleri sağlar. Bu

⁷ Beytel, Tevrat kaynaklı bir kavramdır ve "Tanrı'nın Evi" anlamına gelir. Tevrat'ta Kudüs Tapınağı için kullanılmıştır.

kişiler periyodik olarak sorumlu oldukları bölge-çevrelerdeki cemaatleri gezer, faaliyetlerini gözlemler, kayıt ve hesapları denetleyip teşvik edici, yönlendirici iletişim kurarlar.⁸

Tipik bir Yehova'nın Şahitleri Cemaati, mahalli düzeyde örgütlüdür ve yaklaşık 100-120 mensubu bulunur. Bu düzenlemenin altında duyuru faaliyetlerinin verimliliği düşüncesi olduğu kadar İncil'de Pentekost gününde kurulan ilk Hristiyan cemaatinin 120 kişi olduğu inancı da mevcuttur (Watchtower, 2019, Sy:25). Yehova'nın Şahitlerinin birbirlerine "hemşire" ya da "birader" olarak hitap etmeleri beklenir. Vaftizli, aktif bir mensubunun statüsü "Müjdeci" olarak adlandırılır. İhtiyarlar cemaatin yöneticileridir ve cemaat başına asgari beş kişi olması arzulanır. Bu kişiler söz konusu cemaatten sorumlu Çevre Gözetmeni tarafından atanır ve ibadet, sosyal ve mali ilişkiler ve merkez büro ile iletişimden sorumludurlar. Hizmet Görevlileri adı verilen ikinci bir grup, ihtiyarlara yardımcı olmak, ihtiyar sayısının yetersiz olduğu durumlarda onların görevlerine katılmak ve ileride İhtiyar olarak yetiştirilmek üzere yine Gözetmençe atanır (Watchtower, 2019: 56). Yehova'nın Şahitleri profesyonel din adamları sınıfını, "sahte din" olmakla itham ettikleri diğer hristiyan mezhep ve kiliselerine özgü görür ve kınar. Bundan dolayı, cemaat düzeyinde her tür görev ve rol cemaatin yaşamlarını farklı biçimlerde kazanan mensuplarınca tamamen gönüllülük esasına göre karşılanır. Diğer yandan "bürolarda" görevli çalışanlar ve gezici gözetmenler tam zamanlı çalışırlar. Gözetmenlerin bir cemaate yılda ortalama iki kez ziyaret edeceklerdir. Ziyaret haftasında kalacak yerin sağlanması ve yemek masraflarının karşılanması yerel cemaatin sorumluluğundadır (Watchtower 2019: 47). Diğer yandan gözetmenlere, diğer büro çalışanları gibi temel masraflarını karşılayacak ölçüde maaş temin edilir (Chrysistes 2022, Sy:72).

Ruhi Faaliyetler Olarak İbadet. Statü ve rollerin önemi kendisini belirgin bir şekilde toplu ibadetlerde, Şahitlerin terminolojisiyle "cemaat ibadetleri"nde gösterir. Yehova'nın Şahitleri ibadetlerine genel olarak "ruhi faaliyetler" adını verirler. Pentekost gününde oluşan ilk Hristiyan cemaatin ibadet biçimlerini sürdürme iddiasındadırlar. Buna göre, ibadet için cemaatle biraraya gelmelerinin temel nedeni Yehova'dan eğitim alabilmektir. Onlara göre, ilk Hristiyanların ibadetlerine dair İncil kaynaklı bilgiler; onların biraraya geldiklerinde kutsal yazıları okuyup cemaatçe dua ettiklerini; peygamberlik sözlerinin nasıl gerçekleştiğini inceleyip, davranışlar ve sadaka konusunda yönlendirme ile iyi haberi duyurma konusunda teşvik aldıklarını göstermektedir. Şahitlerin günümüzdeki cemaat ibadetleri de tıpkı elçilerin dönemindeki gibi yapılmaktadır (Watchtower 2019: 59/60).

Ruhi faaliyetler 5 ana tipte karşımıza çıkar. İlki klasik dini cemaatlerin haftalık toplu ibadetleriyle mukayese edebileceğimiz, kısaca İbadet Salonu⁹ olarak adlandırılan salonlarda gerçekleştirilen toplantılardır. Bunlar haftada iki gün, 1 saat 45'er dakika olarak planlanmıştır. Buna ilave olarak her hafta, teşkilatın belirlediği program üzerinden düzenli bir aile ibadeti yapılması salık verilir. Üçüncü tür ibadet Tarla Hizmeti adı verilen, "müjdecilik", dinin yeni üyeler kazanabilme arayışında dış dünyaya

⁸ Türkçe'de daha geniş bir tartışma için bkz (Yasdıman, 2005).

⁹ Yehova'nın Şahitleri ibadet mekanlarına Kilise değil, Kingdom Hall (Kraliyet Salonu) adını verirler. Diğer yandan bu adın Türkçe tercümesinde, "Kraliyet Salonu" yerine "İbadet Salonu"nu tercih etmeleri, uluslararası düzeyde tek biçimliliğe bu denli önem veren bir organizasyon için anlamlıdır. Bu tercümelemede, birebir karşılık kullanmak yerine, yerel kültür ve geleneklere uyarlanmayı kolaylaştıracak yeni tabirler tercih edildiğini tespit ettiğimiz bir dizi örnekten biridir.

tebliğ edilmesi faaliyetleridir. Dördünce biçim, yılda iki defa gerçekleştirilen Çevre ve Bölge ibadetleridir. Bu ibadetlerde aynı çevre ve bölgeden cemaatler topluca bir araya gelir. Son olarak teşkilat mensuplarına günlük kutsal kitap okuma programını bireysel olarak takip etmelerini salık verir. Her tür toplu ibadette cinsiyet kritik bir iş bölümü ayracı, yetki ve statü belirleyenidir (Chrysis, 2022: sy: 67). Aile ibadeti ailenin reisi olarak baba tarafından yürütülür. Diğer yandan, salonlarda gerçekleştirilen toplu ibadetler hafta içi ve haftasonu, "Gözcü Kulesi İncelemesi" ve "Hayatımız ve Hizmetimiz İbadeti" olmak üzere iki adettir. Bu İbadetlerin yürütücülüğü, konuşma ve duyurular sadece o hafta için görevlendirilmiş erkek üyeler tarafından yapılabilir. Her birinde kadınların katılımı, "öğrenci görevi" olarak adlandırılan, sorulan sorulara söz alarak yanıtlar vermekle sınırlıdır.

Gözcü Kulesi İncelemesi toplantısı hafta sonları yapılır. Birlikte kısa bir ilahi okunması ile başlar ve o hafta görevlendirilmiş bir üyenin topluluk adına duasını takiben yine o hafta için görev almış bir erkek üyenin 30 dakikalık konuşması dinlenilir. Konuşmanın teması ve akışını belirleyen ana bölümlerini içeren taslağı konuşmacıya önceden verilmiştir. Toplantının asıl amacı olan, o ayki Gözcü Kulesi dergisinin söz konusu haftaya ayrılmış makalesinin incelenmesine bu konuşmayı takiben geçilir. 60 dakika sürecek bu faaliyeti bir ihtiyar idare eder ve ardından yine bir ilahi okunuşu, duyurular ve kapanış duası ile toplantı sona erer. Bütün etkinlik mikro biçimde planlanmış etaplar halinde titiz bir dakiklik ile 1 saat 45 dakika sürecek şekilde hazırlanmıştır. Sorular her biri ortalama 5/6 cümleden oluşan yaklaşık 20 paragrafa birer adet tekabül edecek şekilde metinde belirtilmiştir. Paragraflarda metne eşlik edecek bir Kutsal Kitap referansının mevcudiyetine özen gösterilir. Görevli üye o haftaki metni paragraf paragraf okur, yürütücü paragraf sonunda soruları okuyup, el kaldıran cemaat üyelerinden seçtiklerine yanıtlar için söz verir. Metnin sınırlı çerçevesinin dışına çıkmamak kaydıyla, güncel örnek ve özgün cümlelerle yanıtlar vermek teşvik edilir. Diğer yandan hemen her örnekte yanıtlar söz konusu paragraf içerisinde hiçbir kafa karışıklığına mahal vermeyecek ölçüde net ve anlaşılır biçimde verili bulunmaktadır. Bundan dolayı soruların amacı tartışma ve düşünüm becerilerini geliştirmek değil, kavrayış ve doktriner boyutun sıkıca içselleştirilmesi olarak görülmektedir. Nitekim İhtiyarlara sorular yanıtlanırken ilk yanıtların mutlaka metinde verili yanıtın doğrudan aktarılması şeklinde olması, sonraki yanıtlarda destekleyici örnek ve yorumlara yer verilmesi salık verilir. Örnek bir Şahit o haftaki gözcü kulesi incelemesine toplantı öncesi hazırlanarak gelecek ve en azından bir soruya yanıt vermek için söz alacaktır. Yehova'nın Şahitlerinin teşkilatça yıl boyu üretilen bütün metinleri okumuş olmaları beklenir.¹⁰ Özellikle topluca okunan Gözcü Kulesi dergisi ama daha genel olarak Şahitlerce üretilen tüm metinlerin ortak özellikleri son derece kolay anlaşılır bir üslup, en geniş okur kesiminin rahatlıkla kavrayabileceği berraklıkta kaleme alınmış olmalarıdır. Gözcü Kulesi inceleme baskısı olarak yaklaşık 300 dile tercüme edilir. Türkçe tercüme, Türkçe'de kaleme alınmış izlenimi verecek ölçüde duru bir üsluba sahiptir.¹¹

¹⁰ 1980'li yıllar için yapılan bir araştırmada ortalama üç bin sayfa metin okumalarının beklendiği hesaplanmıştır. Bu metinler sadece teşkilat tarafından yayımlanan dergi ve kitaplardan oluşmaktadır (Penton, 2015: 316).

¹¹ Katıldığım ilk toplantıda farketmişim bu özelliği cemaat içerisindeki kaynağıma söylediğimde bunun "metinlerin kolaylıkla anlaşılabilir olmasına teşkilatın verdiği önemden kaynaklandığı" yanıtını almıştım. Benzer bir yaklaşım, Şahitlerin resmi Kutsal Kitap tercümesi olan, "Yeni Dünya Çevirisi" için de geçerlidir. (Bknz jw.org sss).

İkinci toplu ibadet, 2015 Ekim ayına kadar “Krallık Hizmetimiz” olarak adlandırılan bu tarihten sonra “Hayatımız ve Hizmetimiz İbadeti” adını alan hafta içi ibadettir. “Tanrının Sözündeki Hazine”, “Tarla Hizmetinde Kendinizi Geliştirin” ve “Hristiyanlar Olarak Yaşam Tarzımız” adları verilen üç ana bölümden oluşur. İlk bölüm üç ana faaliyete ayrılmıştır. Yine taslağı önceden verilmiş olan ancak bu sefer 10 dakika ile sınırlandırılmış olan bir konuşma ile açılır. Ardından, İbadet Kitapçığında verilen soruların yanıtlanacağı bir bölüm ve ardından bir erkek öğrencinin kutsal kitaptan verilen bir bölümü okuyacağı, İbadete başkanlık eden görevlinin ise öğrenciye akıcılık, anlayarak okuma, vurgu ve ses değişimi gibi konularda yardımcı olacak, teşvik edici ve yönlendirici yorumlarda bulunacağı kısım gelir (Watchtower, 2019: 64).

İkinci Bölüm, “Tarla Hizmetinde Kendinizi Geliştirin”, kadın üyelerin sorulara aktif katılım göstererek, kürsüye olmasa da topluluğun önüne çıkarak konuşabildikleri biricik bölümdür. İlk Görüşme ve Tekrar Ziyareti bölümlerini içerir. Hafta içi ibadetin temel amacı hizmet için pratik yapma, duyuru ve öğretme becerilerinin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, topluluk önünde konuşma, okuma yapma gibi becerilerin yanı sıra cemaatin ağırlıklı müjdeleme yöntemi olan, ev ve işyeri ziyaretleri için prova olacak eğitimler de düşünülmüştür. Önce bu şekilde ilk kez temas kurulan kişilerle cemaate ilgi uyandıracak daha sonra ise cemaate ilgi gösteren kişilere yapılacak ikinci ziyarette onu kardeşler arasında katılma sürecini içeren “kutsal kitap incelemesi” faaliyetine yöneltecek etkili iletişim biçimlerinin sahnelendiği kısa videolar izlenir. Bu videolar cemaatin diğer tüm yayınları için olduğu gibi merkezi olarak hazırlanmış ve dünyanın her yerinde dublajlanmış olarak kullanılır. Bu izlenceyi takiben yerel kültüre ve güncel problemlere dair özgün unsurlar barındıran iki kısa temsil canlandırılır. Bunlar teşkilatın yayımlandığı talimatlar doğrultusunda, o haftaki ibadet kitapçığında yer alan örnek sohbetlere göre kadın ya da erkek müjdeciler tarafından kaleme alınıp canlandırılabilir. Diğer yandan bugüne kadar Kurtuluş Cemaatinde katıldığımız tüm ibadetlerde sadece kadın üyelerin bu etkinlikte görevlendirilmiş olmaları dikkat çekicidir. Her halukarda, kadın üyelere kapalı olan, ibadetlerin hazırlık, yönetim, öğretim ve konuşma gibi birçok aktif ve sahne önü görevinin sadece bu etkili müjdeleme alıştırması için kadınlara ayrılmış olması dikkat çekicidir. Nitekim tüm bu görevlerin dışında kalan görevler “öğrencilik görevi” olarak adlandırılır. Alıştırma sohbetleri de bu kapsamda değerlendirilmekte olduğundan kadınların faal katılımı önünde bir engel görülmemiştir. İbadetin son bölümü cemaat kutsal kitap incelemesine ayrılmıştır. 30 dakika ile sınırlı olarak ibadet kitapçığında verili bölümlerin bir ihtiyarın yönetiminde, diğer bir erkek üye tarafından okunması ve önceden verili sorulara idarecinin seçtiği öğrencilerin cevapları ile ilerler (Watchtower 2019: 64/65).

Bize göre aşağıda sıralanan özellikler Yehova'nın Şahitlerinin toplu ibadet anlayışlarının dünya dinleri arasında ayırt edici, istisnai vasıflarını oluşturmaktadır.

- 1) İbadetler tamamen zihinsel bir faaliyet olarak ideolojik boyutun kavranıp içselleştirilmesi üzerine kuruludur. İbadetin düzenleniş ve idaresi, onun endoktrine edici, pedagojik boyutunu açığa vurur. Gözcü Kulesi İncelemesi ile Aile İbadeti'nin tamamı, Hayatımız ve Hizmetimiz ibadetlerinin ise büyük çoğunluğu bu amaca yönelik olarak hazırlanmıştır ve genel olarak “inceleme/tetkik” (study) olarak adlandırılır. Bunun dışında kalan, Hayatımız ve Hizmetimiz İbadetleri'nin Tarla Hizmetinde Kendinizi Geliştirin bölümü de benzer şekilde müjdecilik

faaliyetlerine yönelik uygulamalı eğitimlerden oluşur. Bundan dolayı, Haftada iki gün, küçük bir grup ihtiyar dışında cemaatin tamamı, Aile İbadetinde ise, eş ve çocukların ibadete esnasında icra ettikleri temel rol "öğrencilik" olarak adlandırılabilir.

- 2) İncelemelerde kullanılacak sorular, ibadetlere eşlik edecek konuşmalar gerek konu, gerekse akış ve kullanılacak ayetleri veren taslak planının yanı sıra, birçok zaman örneklendirme ve üsluba dair talimatları da içeren merkezi olarak hazırlanmış yönergelerce belirlenir. Bu incelemelerde sadece içerik değil, soru ve cevapların tekil süreleri, kimi zaman 1,30 dakikaya kadar inen yorum ve konuşmalara ayrılacak süreler dahi teşkilat tarafından merkezi olarak belirlenir ve titizlikle takip edilmeleri ihtiyarlara salık verilir (Watchtower 2016).
- 3) İbadetler içerisinde her türlü öğretim, konuşma ve idari görev erkeklere ağıttır. Erkekler içerisinde merkezi teşkilat tarafından seçilen bir grup, İhtiyar ve Hizmet Görevlileri olarak konuşma ve inceleme yönetiminde ayrıcalıklı roller alırlar (Watchtower 2019).
- 4) Diğer yandan ibadetin ayinsel doğasının mevcut olmayışı ve ortak bir pedagojik etkinlik olarak düzenlenmiş olması, Hristiyanlık kökenli başka hiçbir dinde olmadığı ölçüde, sıradan cemaat üyelerini (kadın ya da erkek) yoğun ve aktif katılıma yönlendirir.
- 5) İbadet'e katılımda erkeklere yönelik olarak muhafazakâr cemaatlerde yerleşik düzeyin ötesinde tek biçimleştirici kıyafet kuralları talep edilmektedir. Erkeklerin uzun saç ve sakal bırakmaları, dövme yaptırmaları, nikah yüzüğünden başka takı taşımaları istenmez. Günlük tıraş ve kişisel bakıma dikkat edilir. İbadetlere mevsime göre ceket konusunda esneklik olmakla birlikte kravatlı, kumaş pantolon ve gömlekten oluşan takım elbiselerle katılmaları beklenir.

Kısaca özetlersek, Yehova'nın Şahitleri ibadetleri katılımcıların öğrenciler olarak konumlandıkları, cemaat içi rol dağılımının yanı sıra cinsiyet tabakalaşması yüksek, sıkı bir şekilde merkezi olarak planlanmış, katılımcılardan yüksek düzeyde emek, zaman ve disiplin talep eden bir yapıda kalıplaşmıştır.

Tarla Hizmeti. Duyuru işi, kimi zaman "tarla hizmeti" olarak da adlandırılan bir diğer ruhi faaliyettir. Kuramsal eğitimlerle topluluğun inanç ve öğretileri üzerine, uygulamalı eğitimlerde ise bunu topluma yayma teknikleri üzerine eğitilen Şahitlerin çeşitli biçimler altında duyuru (müjdecilik) faaliyetlerinde bulunmaları beklenir. Her Şahit aylık olarak duyuru faaliyetine ayırdığı zamanı bağlı bulunduğu tarla gözetmeni topluluk ihtiyarına bildirir. Teşkilat tüm müjdecilere yönelik asgari bir süre belirtmemiş olsa da İhtiyarlara yönelik cemaat idare yönergelerinde istikrarlı olarak ayda 10 saat, hizmet görevliliğine uygunluk şartları arasında sayılmış ve teşvik edilmesi istenmiştir (Watchtower 2012: 30). Duyuru işi çeşitli biçimler altında yapılabilir. Kapı Kapı olarak adlandırılan biçim, müjdecilerin kendilerine merkez büro tarafından verilen bölgelerde ev ya da iş yerlerine yaptıkları ziyaretleri kapsar. Bu ziyaretlerde, gidilen bölgenin ya da temas kurulan kişilerin özellikleri ya da o ziyaret öncesi yapılan Hizmet Buluşmasında gözetmen tarafından verilen temalar doğrultusunda kişilerle iletişim kurulur.

Yayın dağıtım işi; halka yönelik Gözcü Kulesi ve Uyanış Dergilerinin ücretsiz olarak verilmesi de bu faaliyetin bir parçasıdır. Son yıllarda, Türkçe içeriği zenginleştirilmiş “jw.org” internet sitesinin müjdecilerin tabletleri üzerinden tanıtılması bu faaliyetin asli unsuru haline gelmiştir. Nitekim dijital teknolojilere geçiş ile koşul olarak süreli yayınların periyod ve baskı adetleri düşürülmüştür. Örneğin 15'er günde bir yayınlanan Gözcü Kulesi 2008 yılında aylık hale gelmiş yine aynı periyodda yayımlanan Uyanış dergisi ise, 2016 yılında üç aylık hale getirilmiştir¹² (Chriysistes, 2022, Sy: 36). Kapı Kapı söz konusu cemaatin takvimine göre haftada 4 gün hizmet gruplarının önceden buluşmaları ile başlar. 5/7 dakika arası sürmesi salık verilen konuşma ve dua ile çiftler kendilerine verilen adreslere doğru hizmete çıkarlar. Buluşmalara ekseriyetle İbadet Salonlarında yapılmakla birlikte, bölgenin özelliklerine bağlı olarak, yakın bir müjdecinin evi de kullanılabilir. Diğer yandan bu toplu ve formel biçimin yanı sıra, müjdecinin günlük faaliyetleri içerisinde ya da planlı olarak temas kurduğu kişilere yönelik Yehova'nın Şahitleri üzerine yapacağı her tür konuşma da bu hizmet kapsamında rapor edilebilir. “Halka Yönelik Şahitlik” olarak adlandırılan bu biçimde iş sahasında, evden eve, sokakta, rastlantıda şahitlik gibi başlıklarla sınıflandırılır. 2011 yılından itibaren stand ve yayın arabası hizmetleri bu listeye eklenen son yöntemlerdir. Bu tür hizmetler için doğru iletişim yöntemleri ile ilgili talimatlar mevcuttur. Cemaatin diğer ibadetleri gibi, tarla hizmetinin de mikro ölçekte planlanması, şahitlerin katılım ve faaliyet düzeylerinin ölçülüp cemaat düzeyinde sonuçların merkez bürolara sağlıklı biçimde rapor edilmesine dikkat edilir. Bunun için her bir şahit, matbu hazırlanmış aylık “kişisel tarla hizmeti raporu”nu doldurur. Burada Yayın, Tekrar Ziyaret, Tetkik gibi sütunlar altında her ay vaftiz olmayan kişilere verilen dijital ya da matbu yayınların, yapılan ziyaretlerin hatta aday öğrencilerle yapılan kutsal kitap incelemelerinin (tetkikler) sayısı ve süresi raporlanır. Zaman sütunu temelde her türlü şahitlik ve tetkik süresini kapsayacaktır ve sadece saat cinsinden yazılmalıdır. Diğer yandan aile reisi için aile ibadeti, ibadetlerde vaaz veren kişiler için konuşma süreleri, tarla hizmeti için yolda geçirilen süreler de rapora ilave edilebilir (Watchtower, 2010: 87/105).

Tarla Hizmeti ile ilgili cemaatin içsel hiyerarşisi ile ilgili en önemli özellik, onun cemaatte çok önemli bir statü kaynağı olmasıdır. Öyle ki her ay istikrarlı olarak aylık hizmet raporu sunmayan, başka deyişle tarla hizmetine düzenli katılım göstermeyen müjdeciler, “düzensiz müjdeciler” olarak değerlendirilirler. Üstüste 6 ay boyunca rapor vermeyen müjdeciler ise artık “faal olmayan müjdeciler”dir. Yehova'nın Şahitlerinin yıllık olarak yayımladıkları üye, cemaat sayısı ve müjdecilik ayrılan yıllık sürenin beyan edildiği “faaliyet raporunda” üye sayısında sadece faal müjdecilere yer verilir. Dolayısıyla bir bakıma teşkilatın dış dünyayla paylaştığı resmi istatistiklerde bu kişiler şahitler arasında sayılmazlar (Watchtower 2021). Faal müjdeciler arasında ise, cemaate vaad edilen asgari aylık süreye bağlı olarak duyuru işi için görev almış 3 kademe müjdecilik belirlenmiştir. Bu statüler genel olarak “Öncülük” kategorisi altında toplanır. Öncülük düzenlemelerinde cemaat için yönetim kademelerinden farklı olarak cinsiyet ayrımı yoktur. Daimî Öncüler her ay asgari 70 saat müjdecilik görevini üzerine almış müjdecilerdir. Birçoğu bunu yapabilmek için yarım günlük işlerde çalışır. Öncülük hizmetine bu denli vakit ayıramayanlar için belirli aylarla sınırlı 30/50 saatlik Öncü Yardımcılığı önerilir. Bu özel

¹² Katıldığımız toplu ibadetlerde kuşak farkı olmaksızın hiçbir şahidin, basılı metin kullanmadıkları tamamının metinlerini tabletleri ile takip ediyor oldukları gözlemlenmiştir. Bu da dijital geçişin kişisel insiyatife bırakılmadan teşkilat tarafından yönlendirildiğine işaret etmektedir.

müjdecilik faaliyetini bir yıl boyunca gerçekleştirebilenlere teşkilat, Teokratik Kurslar olarak da adlandırılan, bir haftadan birkaç aya kadar uzanan öncülük kuşlarına katılım hakkı verir. Nitekim daimî öncülük görevi bu kursu bitirenlere açıktır. Kimi zaman teşkilat belirli bölgelerde şahit açığını kapatabilmek için bu vasıflara haiz kimi öncülere Özel Öncülük önerir (Watchtower 2019: 108/112). Bu hizmet Asgari 130 saat müjdecileme gerektirdiği için kişi temel masrafları için maddi destek alabilir (Chryssides 2022: 31).

Yehova'nın Şahitleri'nin, dinlerinin yayılması doğrultusunda gösterilen her tür faaliyeti birer ibadet olarak tanımlamak süretiyle katı bir biçimde yapılanmış cemaat organizasyonları aracılığı ile mensuplarını sürekli büyültme doğrultusunda teşvik eden bir ibadet anlayışına sahip oldukları söylenebilir. Bu teşvik İhtiyarlar eliyle ve cemaatin aktif katılımı ile sistematik bir şekilde yürütülmelidir. Bu doğrultuda, cemaatin ihtiyarları, özellikle duyuru işinin raporlanması ile sorumlu Hizmet Gözetmeni İhtiyar, cemaatin büro ile iletişiminden sorumlu Gözetmen İhtiyarla birlikte rapor vermemiş olan müjdecileri takip eder ve gerekli temas ve teşviği planlarlar. Benzer şekilde, bir başka ihtiyar (Topluluk Gözetmeni) haftasonu ibadetlerine katılımı takip ederek, eksik ya da faal olmayan müjdecileri not alır. Müjdecinin aktif katılımını engelleyen nedenleri, ruhsal problemlerini giderebilmek için kendileri ile temas kurmak başlıca sorumlulukları arasındadır (Watchtower, 2012:19). Düzensiz ve Faal olmayan müjdeciler ile cemaat disiplinine aykırı tutum ve davranışlar sergileyen üyeler, teşkilatça "ruhen zayıf olanlar" olarak adlandırılır ve ihtiyarlarca periyodik ev ziyaretleri ile bu tutumlarını terk ve yeniden faal müjdeciler olabilmeleri için teşvik edilmeleri gerekir. Nitekim teşkilata göre ruhi zayıflıklar zamanında giderilmezlerse "ciddi günahlara" bunlar da "cemaatten çıkarma" ve müşareket kesmeye yol açabilirler. Son yıllarda ekseriyetle ilk tabir tercih edilse de yayınlarda, cemaatten çıkarılmanın doğrudan sonucu olarak bir tür aforoz yöntemi olan müşareket kesmenin titizlikle uygulanması sıklıkla vaaz edilmekte, şahitlerden cemaatten çıkarılan eski müjdecilerle herhangi bir istisna (kanbağı) olmaksızın acil ve zorunlu durumlar dışında her türlü teması kesmeleri beklenmektedir (Watchtower, 2016: 207/209). Nihayet İhtiyarların hayati görevi de faal olmayan müjdeciler bu statüye düşmeksizin sürece müdahil olmak ve onu, günlük kutsal kitap okuması ile ibadet ve tarla hizmetine düzenli katılım doğrultusunda teşvik etmektir.¹³

Bulgular

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın dini gruplar üzerine yapılan araştırmada Yehova'nın Şahitleri hemen hemen tüm dindarlık kriterlerinde en yüksek oranları sergilemişlerdir. Örneğin, Yehova'nın Şahitleri'nin yüzde 90'ı yaşamlarında dinin "çok önemli" bir yeri olduğunu ve tanrının varlığına "mutlak bir kesinlikle emin olduklarını" söyleyerek Amerikan Hristiyanlarının yaklaşık iki katı bir oranda, (yüzde 85) her hafta ibadete katıldıklarını beyan etmişlerdir. Yukarıdaki düzenlemelerin şaşırtıcı olmayan bir sonucu, ortalama Amerikalı Hristiyanların sadece yüzde 26'sı "her hafta inancını başkalarıyla paylaştığını" beyan ederken, bu oranın Şahitler'de yüzde 76'yı bulmasıdır (Pew 2015). Araştırma sorusunun haftalık yerine aylık olarak sorulması durumunda Şahitler'de bu oranın kayda

¹³ İhtiyarların "ruhen zayıf" üyeler karşısındaki sorumluluk ve görevlerine, onlara dönük pastoral tutumlarına dair bkz. Watchtower 2012: 47/58

değer ölçüde artacağını düşünmek yanlış olmaz. Bize göre de faal müjdeciler cemaatlerde bu ölçüde ağırlıklı bir oran tutmaktadır.

Nitekim Yehova'nın Şahitleri içerisinde faaliyet gösterdiği batı toplumlarındaki güçlü sekülerleşme dinamikleri karşısında hemen hemen tüm din, mezhep ve kiliseler gerilerken halen kayda değer oranda bir büyüme sergileyebilen az sayıdaki topluluktan biri, birçok ölçümde birincisidir. (Pew, 2015) Bize göre bu durumu açıklayan etmenlerden birisi merkezi ve yüksek büyüme hedefi doğrultusunda akılcı bir doğrultuda yapılan teşkilat planı ise, bir diğeri yukarıda özetlenen statü düzenlemeleridir. ¹⁴Dini topluluklar üzerine literatürde üyelerini faal olmamaktan sakındıran, faal üyeleri ise sürekli daha yüksek adanmışlık ve katılım doğrultusunda teşvik eden, katılım düzeylerini niceliksel olarak ölçüp, farklı statülerle teşvik eden bu tip bir statü politikasına sahip bir başka dini topluluğa rastlanılmamaktadır. Topluluk içi statü hiyerarşilerinin, kişisel çıkar ve amaçların bastırılıp cemaatin ortak refahı için katkı düzeylerini arttırmaya katkı sağladığı, topluluk odaklı davranışları ödüllendirme işlevi görerek topluluğun kolektif başarısını arttırdığı uzun zamandır bilinmektedir. Nitekim manevi ve psikolojik nitelikli, kamusal olarak sergilenen sembolik jest ve ünvanlarla desteklenen statü atıflarının üyelerin özgecil tutumlarını teşvik ettiği gibi, daha zayıf katılım gösteren üyelerin gruptan ayrılma oranlarını azalttığı, seküler topluluklar üzerine yapılan araştırmalarda sıklıkla gözlemlenmektedir (Anderson ve Robb; 2014).

Ancak yüksek adanmışlık, özellikle tebliğ faaliyetlerine katılım ile özdeşleştirildiğinde yeni mensuplara açılma sonucu verdiği gibi, dinlerin büyümesindeki önemli bir etmeni, aile içi sosyalizasyonu krize sokabilir. Nitekim birinci kuşakta gözlemlenen şevk ve adanmışlık, sosyalizasyon ile topluluğa katılan genç mensuplar nezdinde azalırken, cemaatin yüksek adanmışlık gerektiren talepleri birer yük haline gelebilir. Kuşaklar arası bu farklılaşma sekter biçimin zamanla denominasyona doğru evrilmesini açıklayan temel dinamikler arasında karşımıza çıkmaktadır (Bruce, 2000: 80). Sekter biçimin korunabilmesi, şahitler benzeri ATD'lerde de gözlemlenen cemaatler içerisinde yetişen gençlerdeki yüksek terk oranını açıklar. Nitekim başka hiçbir dini toplulukla karşılaştırılamayacak ölçüde yüksek bir oranla, Amerikan toplumunda Şahitler içerisinde yetişen gençlerin yüzde yüzde 66'sı artık bu dine mensup olmadıklarını beyan etmektedirler. Batıda sekülerleşme karşısında muhafazakar kiliselerin görece direngenliğini açıklayan başat bir etmen olarak çok çocuklu ailelerin dini sosyalizasyon katkısı akla getirildiğinde Yehova Şahitlerinin müjdecilik politikalarının etkinliği daha çarpıcı hale gelir. Nitekim, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan birçok araştırma en hızlı gerileyen kiliselerin liberal, görece büyüme kaydedebilen kiliselerin ise evanjelik muhafazakar kiliseler olduğu sonucunu vermektedir (Pew, 2015). Son yıllarda yapılan ölçümle, bu istatistiklerin önemli oranda muhafazakâr kilise mensupları arasındaki yüksek doğum oranları ile desteklendiğini ortaya koymuş, kimi ölçümlerde

¹⁴ Şüphesiz herhangi bir dinin büyüebilmesi için asli özelliklerinin yanı sıra içerisinde faaliyet gösterdiği toplum ya da toplumların sunduğu sosyokültürel çevre de önemlidir. Nitekim Yehova'nın Şahitleri özelinde, toplumdan topluma elde edilen farklı neticeler, şahitlerin büyümesine uygun bir sosyal ekoloji için gerekli dini ve kültürel yönlerin dışında sosyoekonomik bağlamı da hesaba katan çeşitli açıklamalara ilham vermiştir. (Voas 2016, Stark ve Iannaccone 1997, Penton 2015), Ancak bize göre, tüm bu etmenlerin katkısını göz ardı etmeksizin ibadet anlayışları ile cemaat yapılarını; sürekli olarak dış dünyaya tebliği doğrultusunda yüksek düzeyde adanmışlık üreten dinsel faaliyetleri belirleyici, başat etmenler olarak düşünmek yanlış olmayacaktır.

yeni mensup kazanımın yüzde 80'ine kadar varan oranlarda kalabalık ailelerde yetişen gençlerin aile kiliselerine katılmaları sonucu olduğu tespit edilmiştir (Chaves, 2011: 88/91).

Diğer yandan 2021 yılı faaliyet raporlarına göre Yehova'nın Şahitleri dünya çapında, yaklaşık bir buçuk milyar saati duyuru faaliyetlerine ayırmışlar bunun sonucu olarak 171 bin yeni vaftizli üye kazanmışlardır. (Watchtower 2021) Her ne kadar teşkilat aile içinde sosyalleşen yeni üyeler ile müjdecilik faaliyetleri sonucu erişilen üyeleri birlikte raporluyor olsa da bize göre sosyalleşme ile katılan üyelerin diğer dini topluluklara kıyasla düşük bir oran tuttuğunu varsaymak yanlış olmayacaktır. Nitekim, duyuru işinin aciliyeti ve yaklaşan kıyamet karşısında bir aile yetiştirmenin beyhudeliği söylemi Yehova Şahitleri'nin aile politikasının asli unsurlarından biridir. Bundan dolayı, bekar olarak cemaate katılıp cemaatler içerisinde evlenmiş Yehova Şahitleri'nin sıklıkla çocuksuz ya da tek çocuklu aileler kurdukları söylenebilir.¹⁵ Görece düşük sosyalizasyon dinamiğine ilave olarak ikinci kuşakta gerçekleşen bu denli yüksek oranlı kayıpların, her yıl yeni katılan üyelerce karşılanabilip, büyüme ivmesinin korunabilmesi duyuru faaliyetinin yıldan yıla arttırılmasına bağlı görünmektedir. Bu da ağırlıklı olarak, çok çocuklu aileler içerisinde sosyalizasyon etmeni üzerinden büyüyen, hatta kimi örneklerde çok kültürlü toplumlarda etnik topluluklarla özdeşleşmiş (Hindu, Katolik gibi) dini toplulukların karşısında Yehova Şahitleri'ni düşük sosyalizasyon oranı ile en yüksek birinci kuşak üyeye sahip din haline getirmiştir Pew, 2015).

Yehova Şahitleri'nin müjdeciliğe ayrılan saatlerin istikrarlı artışına dayalı büyüme eğiliminin bir etkisi aile yapıları üzerineyse diğer etkileri üyelerinin meslek ve eğitim tercihleri üzerinde kendisini gösterir. Batıda şahitler üzerine yapılan çalışmalarda ekseriyetle orta alt sınıflardan, görece yüksek sosyal izolasyon gözlemlenen serbest meslek ve zanaatlerde yoğunlaşma farkedilir. Amerikan kiliseleri arasında eğitim ve gelir düzeyi açısından Şahitler en altlardadır (Pew 2015). Teşkilatın olabildiğince daha fazla saati duyuru işine ayırabilmeleri için üyelere yarı zamanlı işlerde çalışılmasını vaaz ettiği, yüksek eğitimin ise dünyevi bir kariyer arzusunun ifadesi görülerek sakındırıldığı gözlemlenmektedir. (Makbul müjdecî tutumu, aile kadar iş ve eğitim tercihlerini de duyuru işine öncelik verecek şekilde planlanmasını içerdiği teşkilatın yayınlarında çeşitli vesilelerle vurgulanır. (Penton, 2011: 175/176) Aşırı talepkar ve yüksek denetimli cemaatleri ile Yehova'nın Şahitleri dünya dinleri arasında yükselişi duyuru işinin bir ibadet olarak kavranıyor oluşuna bağlı görünmektedir. Bize göre bu kavrayış getirdiği yüksek adanmışlık ile cemaat profillerini aile yapısından, meslek ve eğitim yatırımlarına kadar birçok boyutta şekillendirmektedir.

Sonuç

Yehova'nın Şahitleri, teşkilatlarının verimlilik ilkelerine göre yapılanmış bürokratik kurumsal sistemleri, yerel cemaatlerinin çok katmanlı yapılanmaları ve hiçbir ayinsel içerik barındırmayan ibadet anlayışları ile tüm dünya dinlerinden ayrılmaktadırlar. Yehova'nın Şahitlerinde diğer topluluklardan bir diğer ayrımı, ATD cemaatlerinde her zaman önem verilen dış dünyaya tebliğ faaliyetinin, diğer her tür faaliyetin önünde temel bir dini ibadet formu haline getirilmiş olmasıdır. Nihayet Şahitler için

¹⁵ Bizim bu gözlemimiz, başka araştırmacılar tarafından da teyid edilmektedir. Bknz. Penton, 2015 ya da Chrysisdes George, 2022

ibadet öğrencilik, öğrenilen şeyler ise Yehova'nın teşkilatına yüksek sadakatle, yaklaşan kıyamet karşısında "koyunlar ile keçileri ayırma görevi"nin (Matta 25:32) ihmal edilemez aciliyetidir. Bir anlamda Şahitler temel doktrinlerin içselleştirilmesi amacı doğrultusunda sıkıca eğitilirken etkili şahitlik yöntem ve teknikleri üzerine öğrenim görerek bu göreve her hafta hazırlanırlar. Tarla Hizmeti bu amacın ifadesi olduğu ölçüde Ruhi Faaliyetlerin, en az Gözcü Kulesi İncelmesi ya da Hayatımız ve Hizmetimiz ibadetleri kadar önemli ikinci bölümünü oluşturur. Yehova'nın Şahitleri için Şahitlerin bir üyesi olmak, müjdecî olmak, müjdecî olmak aylık olarak denetlenip ölçümlenen bir istikrar içinde dini tebliğ faaliyetinin bir parçası olabilmektir.

Bu yoğun faaliyetin merkezi olarak planlanıp, şekillendiriliyor oluşu onun istikrarlı büyüme dinamiği gösterebilmesinin nedenleri arasındadır. Nitekim her yıl, ülke ve dünya çapında, şahitliğe ayrılan süre, para, bu faaliyetler neticesinde yapılabilen yeni vaftizler, yeni aktif üye ve öncüler gibi ölçülebilir verimlilik göstergelerini hesaplayan Teşkilat, yerel cemaatlerden düzenli olarak aldığı saha neticelerini zaman ve koşullara uygun ileri yöntem ve teknikler için değerlendirir. Son yıllarda devreye giren, stand ve yayın arabaları ya da Jw.Org'un dijital içeriğinin video içeriklerle sürekli zenginleştirilmesi ve şahitliğin matbu metinlerden dijital mecralar içeren yöntemlere evrilmesi bu duruma örnekler olarak verilebilir. Kovid pandemisi döneminde tarla hizmetinin tebliğ edilen kişilerde yaratabileceği tepkiler göz önüne alınarak, telefon, mektup ve dijital kanallara aktarılması en güncel örneklerdir.

Şahitlerin temel ibadet formları müjdeciliğin verimlilik ilkelerine göre merkezi olarak planlı icrası doğrultusunda yapılanmış cemaat düzenleri, cemaatlerin sosyal profillerini belirli açılardan belirlemiş gözükmektedir. Bu yapılanmanın doğrudan bir sonucu diğer dini topluluklarla karşılaştırıldığında belirgin hale gelen yüksek dindarlık ve cemaatlerin istikrarlı bir biçimde genişleyişi olgusudur. Bunun da Yehova'nın Şahitleri cemaatlerinde yine diğer topluluklarla karşılaştırıldığında daha düşük aile için sosyalizasyon, eğitim ve gelir düzeyi sonuçlarını vermesi kaçınılmaz görünmektedir.

Çıkar Çatışması Beyan

"Yehova'nın Şahitleri'nin Cemaat Yapıları ile İbadet Biçimlerinin Sosyolojik Boyutları" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

Anderson, C., Robb, W., (2014). Do status hierarchies benefit groups?. *The Psychology of Social Status*, Springer

Bainbridge, W. S. (1997). *Sociology of religious movements*, Routledge

Bruce, S. (2000). *Religion in the modern World: From cathedrals to cults*, Oxford University Press

Cragun, R. T., Lawson, R. (2010). The secular transition: The worldwide growth of Mormons, Jehovah's Witnesses and Seventh-Day Adventists. *Sociology of Religion* Vol. 71 No. 3

Chaves, M. (2011). *American religion: Contemporary trends*, Princeton University Press

Chrysisdes, G. D. (2022) *Jehovah's Witnesses: A new introduction*, Bloomsbury Academic,

Jw.org, (2022, Kasım). *Müsrif oğul geri dönüyor*. <https://www.jw.org/tr/kutuphane/videolar/musrifogul-geri-donuyor/>

Lawson, R. (1995). Sect-state relations accounting for the differing trajectories of Seventh Day Adventists and Jehovah's Witnesses. *Sociology of Religion*, 65/4

Niebuhr, R. [1929] (2004). *The social sources of denominationalism*, Kessinger Publishing

Penton, J. (2015). *Apocalypse delayed: The story of Jehovah's Witnesses*, University of Toronto Press

Pew Research Center, 2015, *Americas changing religious landscape*, PEW

Roberts, K. A., Yamane, D., (2016). *Religion in sociological perspective*, Sage

Stein, P., Stein, R. (2017). *Anthropology of religion magic and witchcraft*, Routledge

Stark, R., Laurence R. I. (1997). Why the Jehovah's Witnesses grow so rapidly: A theoretical application, *Journal of Contemporary Religion*, May 1997

Stark, R., Bainbridge, W. S., (2012). *Religion deviance and social control*, Routledge,

Tınaz, N., (2013). *Yehova Şahitleri*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul

Voas, D. (2016). The trumpet sounds retreat: Learning from Jehovah's Witnesses, *The centrality of religion in social life: Essays in honour of James Beckford*, Routledge

Watchtower Bible and Tract Society of PA, (2012). *Shepherd the flock of god*, Watchtower Bible and Tract Society of New York

Watchtower Bible and Tract Society of PA, (2016). *Tanrının sevgisinden ayrılmayın*, Watchtower Bible and Tract Society of New York

Watchtower Bible and Tract Society of PA, (2019). *Yehova'nın isteğini yerine getiren teşkilat*, Watchtower Bible and Tract Society of New York

Watchtower Bible and Tract Society of PA, (2021). *Yehova'nın Şahitleri'nin 2021 hizmet yılı faaliyet raporu*, Watchtower Bible and Tract Society of New York

Weber, M. [1922] (2012). *Din sosyolojisi*, Yarın Yayınları

Wilson, B. R. (1959). An analysis of sect Development, *American Sociological Review* 24/1

Yasdıman, H. Ş., *Yehova Şahitleri'nin teşkilat Yapısı ve Türkiye'deki faaliyetleri* (2005). *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII, Sy:115-133

Extendet Abstract

Jehovah's Witnesses are one of the worlds prominent religions with 8.5 million active members in 239 countries and stable growth manifested every year globally. Witnesses in sociology literature are generally studied through their faith and organizational aspects and categorized under the heading "sect", due to their opposition

to wider society. In this article congregational organization of Jehovah's Witnesses will be discussed through categories of "Established Sect" and "High Demand Religion" and remark be made on the relationship between their genuine forms of worship and congregational structures. To interpret Jehovah's Witnesses in this highly controlled religious form involving heavy commitment we first need to address its forms of worship. As a matter of fact for Jehovah's Witnesses institutional control and commitment is expressed chiefly through time consuming weekly worship and public ministry. Especially public ministry, as a form of evangelization to reach out for new members is one part of essential religious activities of Jehovah's Witnesses sometimes also called spiritual activities. With the other part Watchtower or Bible Studies public ministry is an important part of weekly congregational worship program which can take up to 7 days a week. While regular participation in these activities are encouraged by way of practices and discourses promotive and controlling, ordinary members are also discouraged of inactive membership through techniques such as marking and disfellowshipment. For a summary one can define Witnesses worship style as a highly and centrally planned set of activities which the participants are best defined as students with strict and gendered distribution of roles and which requires high levels of time, discipline and labor from its members.

In this article these aspects with their congregational structures that supported them are suggested as the critical dimensions that differentiates Witnesses from all the other groups that are usually classified under the same categories and as the chief dynamics that can explain a series of some their other sociological qualities. Chief among them is their relative power of resistance to secularization processes prevalent in western societies. Jehovah's Witnesses are one of a few world religions that does not report decline but still can achieve relatively high levels of growth annually. Also, Jehovah Witnesses members display higher level of religiousness compared to all other major religious groups, especially in categories of "belief", "worship attendance" and "evangelization to society". These aspects with higher levels of commitment expected and strictly enforced on members through institutional means also explains lowest retention rate among Jehovah's Witnesses. This makes their growth all the more striking since they are devoid of familial socialization factor which is a major growth factor for other conservative groups. If their growth dynamics mainly based on religious conversion through intense public ministry affects their family structures the other effects can be noticed in members education levels and occupational structure. Jehovah's Witnesses demand high levels of commitment to public preaching at the expense of higher education and career commitment. These are all judged and discouraged as being in pursuit of worldly goals. Consequently, while Jehovah's Witnesses are one of the least educated religious groups in the west with the lowest level of higher education their occupational preferences are mainly concentrated on trades and low skilled jobs. While this study is mainly based on witnesses' own publications, in some points comments and experiences of informants in Kurtuluş İstanbul congregation are also utilized.

